

Роль творчості студентів при формуванні правомірної поведінки в умовах гуманізації освіти

Доктор Давид Зіновійович ¹, Ієвлев Олександр Миколайович ²

Опубліковано	Секція	УДК
31.05.2024	Освіта/Педагогіка	378:377

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11400993>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Формування правомірної поведінки студентів в процесі побудови правової держави є важливим завданням, що стоїть перед системою освіти України. Творчість визначає успішність будь якої професійної діяльності сучасної людини. Роль творчості, в епоху становлення інформаційного (постіндустріального) суспільства, зростатиме в зв'язку із провадженням у всі сфери діяльності людини інформаційних (цифрових) технологій та штучного інтелекту. Розвиток творчості студентів можливий за умови гуманізації освітнього процесу, що створює передумови для їх самоактуалізації, самовдосконалення та саморозвитку. Об'єктивна сторона правомірної поведінки пов'язана із змістом навчальної діяльності (навчально-методичного забезпечення) та технологіями навчання. Формування суб'єктивної сторони правомірної поведінки студентів пов'язано із стимулюванням їх творчого (професійно-творчого) потенціалу, що передбачає підготовку фахівців із високими моральними якостями та гуманістичним світоглядом.

Ключові слова: творчий (професійно-творчий) потенціал, гуманістичні ідеали, поведінка, мотиви, освітній процес, заклад освіти.

The role of students' creativity in the formation of lawful behaviour in the context of humanisation of education

Annotation. Formation of lawful behaviour of students in the process of building a state governed by the rule of law is an important task facing the Ukrainian education system. Creativity determines the success of any professional activity of a modern person. The role of creativity in the era of the information (post-industrial) society will increase due to the introduction of information (digital) technologies and artificial intelligence into all spheres of human activity.

The development of students' creativity is possible if the educational process is humanised. This creates preconditions for their self-actualisation, self-improvement and self-development. In modern research, creativity is considered as a general characteristic of a personality; a form of human life, his/her highly conscious activity (competence).

¹ аспірант кафедри педагогіки та інноваційної освіти, Національний університет «Львівська політехніка», вул. Степана Бандери, 12, м. Львів, 79013, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-9983-580X>

² доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки та інноваційної освіти, Національний університет «Львівська політехніка», вул. Степана Бандери, 12, м. Львів, 79013, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1567-4131>

Lawful behaviour includes an informational aspect (awareness of the citizen of his or her rights and obligations) and a behavioural aspect (understanding of the legal ways of exercising subjective rights and legal obligations).

The objective side of lawful behaviour is related to the content of educational activities (teaching and methodological support) and learning technologies. The formation of the subjective side of students' lawful behaviour is associated with the stimulation of their creative (professional and creative) potential. This involves training specialists with high moral qualities and a humanistic worldview.

The motives for lawful behaviour can be humanistic (belief in the fairness and usefulness of the law; responsibility to society, etc.) and non-humanistic (selfish personal interest, desire to act like everyone else, fear of responsibility, etc.).

Further research will be devoted to the study of domestic and foreign experience in humanising the training of students in educational institutions as a factor in counteracting the influence of organised crime.

Keywords: creative (professional and creative) potential, humanistic ideals, behaviour, motives, educational process, educational institution.

Вступ

Формування правомірної поведінки студентів в процесі побудови правової держави є важливим завданням, що стоїть перед системою освіти України.

Фундаментальні основи теорії правомірної поведінки розробляли: С. Алексеев, В. Баранов, Р. Жеругов, В. Кудрявцев, С. Капітанська, М. Цимбалюк Є. Нупреїсов, І. Полонка, О. Скакун, Н. Тюріна, А. Шульга та ін.

Творчість визначає успішність будь якої професійної діяльності сучасної людини. В епоху становлення інформаційного (постіндустріального) суспільства роль творчості зростатиме в зв'язку із провадженням у всі сфери діяльності людини сучасних інформаційних (цифрових) технологій та штучного інтелекту. Через це формування правомірної поведінки в закладі освіти може, на нашу думку, бути реалізовано під час розвитку творчості студентів в умовах гуманізації освіти.

Дослідженням формування і розвитку творчої особистості студента присвячено робити таких вітчизняних вчених: В. Андрущенко, В. Виноградової, Л. Губерський, М. Михальченко, І. Надольний, В. Огнев'юк, М. Степко, В. Татенко, Р.-М. Швай, Т. Яценко та ін.

Розвиток творчої особистості студента є важливим завданням, що вирішується в закладах вищої освіти через гуманізацію освіти. Відповідно до Державної національної програми «Освіта» - «Україна XXI століття» - гуманізація освіти полягає в утвердженні людини як найвищої соціальної цінності, найповнішому розкритті її здібностей і задоволенні різноманітних освітніх потреб, забезпеченні пріоритетності загальнолюдських цінностей, гармонії стосунків людини та навколишнього середовища, суспільства і природи [17].

Розвиток творчості студентів можливий за умови гуманізації освітнього процесу, що створює передумови для їх самоактуалізації, самовдосконалення та саморозвитку.

Реалізація основних положень гуманізації освіти, на думку О. Жванія, забезпечує розвиток особистості дитини, як носія загальнолюдських цінностей, творця майбутнього суспільства [9, с. 71].

Гуманізація змісту освіти відіграє важливу роль у становленні особистості майбутнього викладача, сприяє особистісно-центрованій (особистісно-паритетній) взаємодії учасників освітнього процесу [12, с. 136].

Гуманітарна підготовка повинна бути зорієнтованою на формування фахівця з широким кругозором, знанням історії, культури, філософії і основ державотворення, з

розвинутими почуттями громадянської свідомості і відповідальності, сформованими морально-етичними цінностями й принципами та нормами [3, С. 29].

Зазначене вище свідчить про актуальність обраної теми нашої роботи.

Метою даної статті є дослідити роль творчості студентів при формуванні правомірної поведінки в умовах гуманізації освітнього процесу закладу освіти.

Для досягнення цієї мети ставляться такі завдання:

- розглянути сутність правомірної поведінки;
- визначити роль творчості в умовах гуманізації освітнього процесу;
- встановити особливості формування правомірної поведінки в закладі освіти.

Результати

Правомірна поведінка - це вольова поведінка суб'єкта права (дія чи бездіяльність), яка відповідає приписам правових норм, не суперечить основним принципам права і гарантується державою

За розвідками І. Полонки, така поведінка виступає самостійним елементом у понятійно-категоріальному апараті теорії права і, відповідно, характеризується власним складом, якому притаманні специфічні властивості. [16, с. 19].

Правомірна поведінка включає інформаційний (обізнаність громадянина про свої права і обов'язки) та поведінковий (уявлення про законні способи здійснення суб'єктивних прав і юридичних обов'язків) аспекти.

Окремим видом правомірної поведінки виступає законслухняна поведінка – свідоме дотримання законів, що виконуються добровільно на основі високої правосвідомості суб'єктів.

Формування правомірної поведінки студента у закладі освіти, в умовах гуманізації освітнього процесу, пов'язано із рівнем його творчості.

Розглянемо підходи щодо розуміння поняття «творчість» у роботах вітчизняних вчених.

Творчість, що може навіть важливіше, з погляду гуманності буття, маючи могутній психореабілітаційний ефект, охороняє людину, творця від стресів, відгороджує від повсякденності і суєти, дозволяє зануритися в себе, у свою творчість, черпати в ній сили й натхнення для життя і творчих звершень [18, С. 10].

Творчість відображає загальну характеристику особистості, в той час як креативність є здатністю особистості до реалізації творчих якостей у процесі створення певного суспільного продукту [15, с. 149].

Творчість є такою формою життєдіяльності людини, у якій реалізуються її сутнісні потреби і ціннісні орієнтації, а також можливості, універсальності, нескінченності взаємозв'язку і єдності з іншими людьми [1, С. 20]. Останнє, зокрема, проектується у творчості як особливий зв'язок ідентифікації себе з об'єктом пізнання [2, с. 20].

За розвідками О. Махлай, під творчістю розуміють «високосвідому діяльність людини, що характеризується оригінальністю і новизною та передбачає використання нестандартних способів і засобів при вирішенні професійних завдань, вміння відхилитись у разі потреби від традиційних схем мислення, швидко вирішувати проблемні ситуації та діяти у непередбачених умовах, по-новому дивитись на звичне» [15, с. 144].

З іншого боку, Т. Волобуєва розглядає творчість у характеристиках творчої компетентності [5, с. 13].

Водночас, найважливішим критерієм гуманізації вищої освіти, як справедливо вказує С. Вітвицька, стають не стільки опановані знання, уміння й навички, скільки усвідомлення та прийняття кожним студентом гуманістичних ідеалів, прагнення до постійного самовдосконалення [4, С. 66].

Відомо, що гуманістичні ідеали базуються на уявленні про людину як носія моральних цінностей, що покладені в концепцію прав людини: людська гідність, рівність, свобода, повага до інших, недискримінація, толерантність, справедливість та відповідальність.

Як слушно вказує В. Гур, реформування суспільства на гуманістичних засадах неможливе без формування у людей нових ідеалів, які б у центр усіх перетворень ставили людину [7].

Гуманістичні ідеали, на нашу думку, становлять основу поведінкового аспекту правомірної поведінки.

За розводками А. Харченко, існує безпосередній зв'язок творчості з ідеєю гуманізації - творчість є потужним ресурсом збагачення гуманізму. Скерувавши увагу психологів і педагогів на творчій складовій принципів сучасного гуманізму можливо підвищити якість підготовки фахівців, сприяти їх творчому саморозвитку [19, с. 225].

Розглядають суб'єктивну та об'єктивно сторони правомірної поведінки.

Суб'єктивна сторона правомірної поведінки характеризується свідомо-вольовим характером, активністю і мотивами. Об'єктивна сторона правомірної поведінки - це її зовнішній прояв та, насамперед, правомірна дія чи бездіяльність людини: діяння, його наслідки, причинний зв'язок між діянням та наслідками [16, с. 21].

Слід зауважити, що мотиви правомірної поведінки можуть бути і не гуманістичними, для прикладу: егоїстичний особистий інтерес, прагнення діяти як усі, острах перед відповідальністю.

Формування суб'єктивної сторони правомірної поведінки студентів пов'язано із стимулюванням їх творчого потенціалу.

Відомо, що термін «потенціал» отримав поширення у науковому обігу в 90-ті роки ХХ століття у західних школах психології. У цьому контексті «потенціал» часто використовується при вивченні мотиваційних механізмів особистості та розвитку людських здібностей.

Творчий потенціал та його складові вивчали: Р. Карпюк В.Іванова, Л.Григоренко (творчий потенціал фахівця), Ф. Демченко («творчий потенціал особистості»), В. Гальченко, Л. Себало («життєтворчий потенціал»), О. Ієвлев, О. Листопад («професійно-творчий потенціал»), А. Івершинь («художньо-творчий потенціал»), Л. Антоненко, М. Безугла («духовно-творчий потенціал»).

Творчий потенціал особистості, як вказує Н. Маринець, «є динамічною структурою особистості, вона включає емоційні процеси, уявлення, фантазії, асоціативні зв'язки, які мають місце у творчій діяльності людини» [14]. Підґрунтям професійно-творчого потенціалу є образ, в якому людина вбачає свої майбутнє у професії (етичні норми, правила поведінки тощо). Для прикладу, професійно-творчий потенціал викладача реалізується у його професійно-педагогічній діяльності, може розглядатись як: атрибутивна чи інтегративна властивість; якість або здібність особистості; множина здібностей і можливостей.

Як динамічна структура, як зазначає Ф. Демченко, особистості творчий потенціал включає «комплекс творчих задатків, які проявляються і розвиваються у творчій діяльності, комплекс психічних новоутворень особистості протягом життя; базується на уявленні і фантазії, багатстві інтуїтивних процесів, емоційній різноманітності й емпатичних почуттях, без яких творча діяльність неможлива» [8, с. 10].

Особистість із високим творчим потенціалом «має розвинену уяву, критичність розуму, винахідливість, що дозволяють людині оптимально змінювати прийоми дій» [10, с. 141].

Формування творчий потенціалу пов'язано як із суб'єктивною, так із об'єктивною стороною правомірної поведінки.

Це процес передбачає:

- систематичну участь студентів у нестандартній діяльності, накопичення досвіду творчої роботи, формування творчих умінь (бачення нових функцій відомого об'єкта, застосування ефективних способів діяльності в новій ситуації, комбінування відомих способів діяльності в нові, пошук альтернативних способів діяльності, визначення принципово нових підходів до розв'язання завдання)» [11, с. 37];
- залучення студентів до активної пізнавальної діяльності; впровадження європейських норм і стандартів в освіті, науці і техніці; використання інтерактивних форм, методів та технік навчання та впровадження передових інформаційно-комунікаційних технологій; налагодження суб'єкт-суб'єктних взаємовідносин шляхом застосування інтерактивних форм спілкування (дискусія, диспут, круглі столи, робота в групах (парах); тощо [6, с. 22].
- здатність студентів: до виявлення і постановки проблем; до висловлювання великої кількості ідей; висловлювання різних ідей (гнучкість); відповідати на подразники нестандартно (оригінальність); удосконалювати об'єкт, додаючи деталі; вирішувати проблеми [5, с. 13].
- професійно-педагогічну мобільність учасників освітнього процесу [13].

Підґрунтя творчого потенціалу викладача «формується, закладаються в процесі професійної підготовки і в подальшому розвиваються в його професійній діяльності. Тому становлення творчої особистості багато в чому залежить від навчального закладу, від того, наскільки організація освітнього процесу сприяє реалізації творчого потенціалу студентів» [8, с. 10].

Отже, об'єктивна сторона правомірної поведінки пов'язана із змістом навчальної діяльності (навчально-методичного забезпечення) та технологіями навчання.

Висновки

Розвиток творчої особистості студента є важливим завданням, що вирішується в закладах вищої освіти через гуманізацію освіти, що створює умови для його самоактуалізації, самовдосконалення та саморозвитку. В сучасних дослідженнях творчість розглядають як загальну характеристику особистості; форму життєдіяльності людини, її високосвідому діяльність (компетентність).

Правомірна поведінка включає інформаційний (обізнаність громадянина про свої права і обов'язки) та поведінковий (уявлення про законні способи здійснення суб'єктивних прав і юридичних обов'язків) аспекти. Об'єктивна сторона правомірної поведінки пов'язана із змістом навчальної діяльності (навчально-методичного забезпечення) та технологіями навчання. Формування суб'єктивної сторони правомірної поведінки студентів пов'язано із стимулюванням їх творчого (професійно-творчого потенціалу), що передбачає підготовку фахівців із високими моральними якостями та гуманістичним світоглядом.

Водночас, мотиви правомірної поведінки можуть носити як гуманістичний (переконаність у справедливості та корисності норм права; відповідальність перед суспільством та т.п.), так і не гуманістичний (егоїстичний особистий інтерес, прагнення діяти як усі, острах перед відповідальністю та т.п.) характер.

Подальші дослідження буде присвячено вивченню вітчизняного та закордонного досвіду гуманізації підготовки студентів у закладах освіти як фактора протидії впливу організованої злочинності.

Список використаних джерел

1. Асеєва Г. Педагогічна діяльність як творчість. *Проблеми гуманітарних наук*. Серія : Психологія. 2018. Вип. 43. С. 11–24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgn_ps_2018_43_3
2. Байбекова Н. Р. Суть поняття "креативність майбутніх психологів" у психолого-педагогічній літературі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2013. Вип. 31. С. 107-111. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2013_31_17
3. Виноградова В.Є. Психолого-педагогічні чинники формування та розвитку творчого мислення студентів. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: Психологія Том 31 (70) № 2 2020. С. 26 – 29.
4. Вітвицька С. С. Аксіологічний підхід до виховання особистості майбутнього вчителя. Креативна педагогіка. *Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки*: наук.-метод. журнал. Вінниця, 2015. Вип. 10. С. 63-67. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/42973902.pdf>
5. Волобуєва Т.Б. Розвиток творчої компетентності школярів. Х. : Основа. 2005. 109 с.
6. Гнатишин І. Л. Творчий потенціал студентів як важливий чинник суспільного прогресу держави. *Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*. 2015. № 11. С. 18-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vldubzh_2015_11_5
7. Гур В.І. Формування гуманістичних ідеалів у молоді. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*: Зб. наукових праць. 2008. № 4(6). С. 182 – 187. URL: <https://ap.uu.edu.ua/article/494>
8. Демченко Ф. Г. Щодо сутності феноменів "потенціал", "творчий потенціал", "творчий потенціал викладача". *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля*. Серія : Педагогіка і психологія. 2017. № 2. С. 8–12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduer_2017_2_2
9. Жванія О.І. Гуманізація навчально-виховного процесу - основа розвитку особистості студента. *The driving force of science and trends in its development*. Collection of scientific papers «SCIENTIA». (Coventry, United Kingdom). Vol. 2. January 29. 2021. P. 69-71.
10. Закалик Г. Бойко А. Творчий потенціал сучасної студентської молоді. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2016. № 3. С. 137-144. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pippo_2016_3_16
11. Іванова В. В., Григоренко Л. В. Творчий потенціал як умова підвищення якості підготовки майбутнього вчителя. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2013. Вип. 38. С. 35-38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PVSSh_2013_38_11
12. Ієвлєв О. М. Професійно-педагогічна мобільність майбутнього викладача: теорія і практика: моногр. Хмельницький: ФОП Бідюк Є. І., 2020. 211 с.
13. Ієвлєв О. М. Теоретико-методичні засади формування професійно-педагогічної мобільності майбутнього викладача в умовах магістратури: дис. ... д-ра пед. наук за спеціальністю 13.00.04. Хмельницький національний університет. Хмельницький, 2021. 577 с.
14. Маринець Н. В. Теоретико-методологічні підходи до проблеми дослідження життєвого потенціалу особистості [Електронний ресурс]. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. 2010. Вип. 4. С. 121-128. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mnf_2010_4_16
15. Махлай О. М. Творчість та креативність: психологічна сутність та зміст понять. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія : Психологічні науки. 2017. № 3. С. 139–152. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnapv_pn_2017_3_13

16. Полонка І.А. Правомірна поведінка: теоретичний аналіз основних складників. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. №2. С. 19-21. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2016/5.pdf
17. Постанова Кабінету міністрів України від 3 листопада 1993 р. № 896 «Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»)). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>.
18. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості: Підручник. К.: Мілені, 2006. 344 с
19. Харченко А.С. Творча складова принципів сучасного гуманізму в освіті. *Психологія і особистість*. 2015. № 2 (8) Ч. 1. С. 214 – 228. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4809/1/Harchenko.pdf>